ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Τόμος 6ος
Ε΄ Επεισόδιο - Ε΄ Στάσιμο
Στίχοι: 988 - 1154

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Δημήτριος Δρακόπουλος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Κώστας Ναστούλης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Χρίστος Γ. Ρώμας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Χρύσα Αλεξοπούλου
δ.φ., Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπ/σης

Δημήτριος Δρακόπουλος
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Κώστας Ναστούλης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

Χρίστος Γ. Ρώμας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Νικόλαος Ραγκούσης,
τ. Πάρεδρος Π.Ι.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Κ.Χ. Μύρης
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Τάσος Ρούσσος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Χριστίνα Βέικου, Σύμβουλος
Σωτήρης Γκλαβάς, Μόνιμος
Πάρεδρος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ
Εμμανουήλ Βλάχος
Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

ΚΡΙΤΕΣ
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ
Δημήτριος Κούστας
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Γιάννης Σταμουλάκης
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Γεράσιμος Χρυσάφης
Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ
Μαρία Γιόση
Λέκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών
Αναστασία Πατούνα
Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπαίδευσης
Αθανάσιος Φραγκούλης
Σχολικός Σύμβουλος

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ακριτίδου Ελένη, Καραμπέτσου Βασιλική)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ – ΦΙΛΟΚΤΗΤΗΣ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

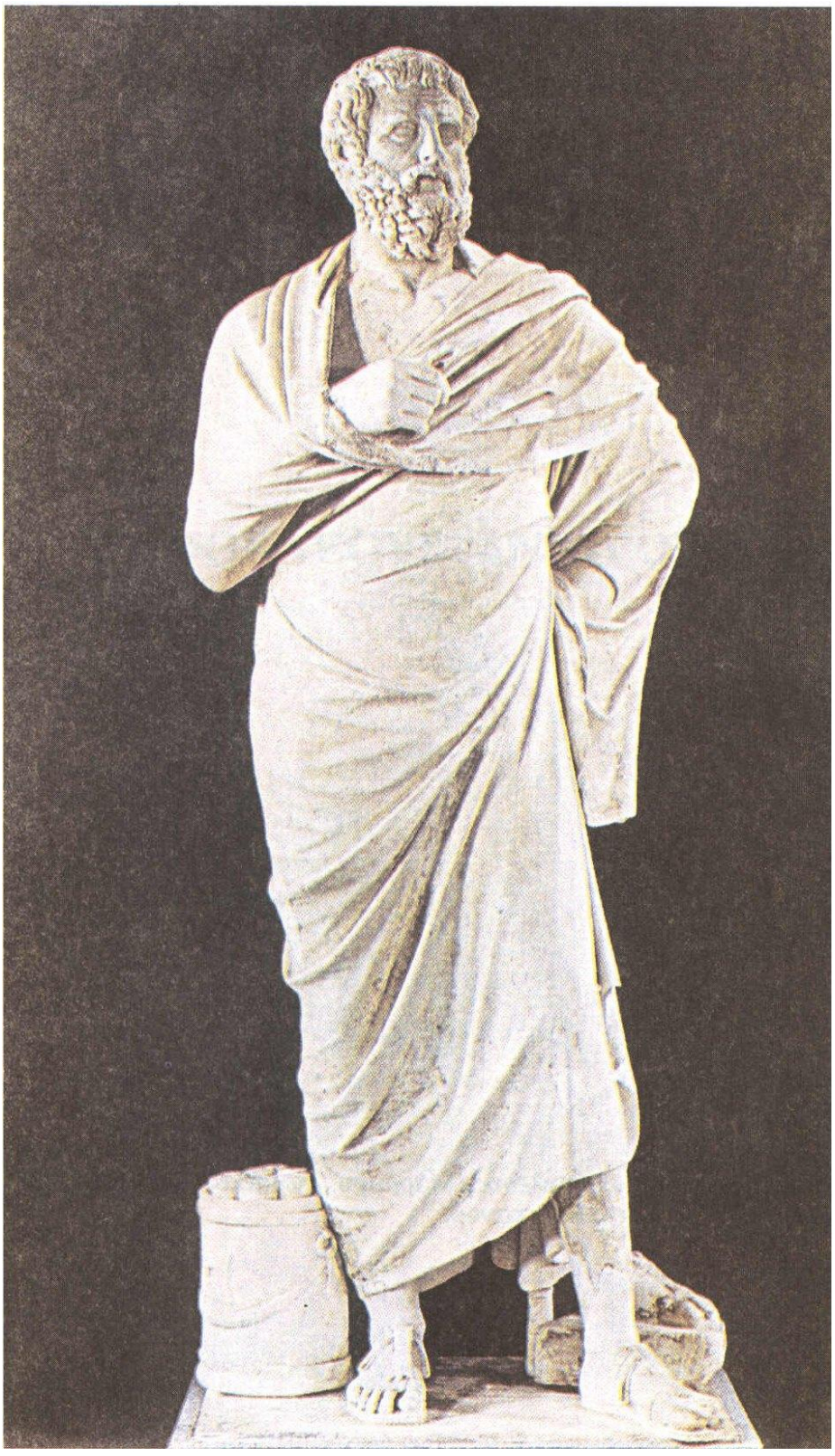
Τόμος 6ος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου προέρχεται από αρχεία και εκδόσεις Μουσείων, Εκδοτικών οίκων, επιστημόνων και συλλεκτών. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ευχαριστεί όλους θερμά.

Ιδιαιτέρως ευχαριστεί την Εθνική Πινακοθήκη, το Εθνικό Θέατρο, την Δ.Ε.Π.Α.Σ.Δ.Α, την Εκδοτική Αθηνών, τον Εκδοτικό Οίκο Ολκός, το Θέατρο Τέχνης, τον αρχαιολόγο-ιστορικό της Τέχνης René Percheron, τον Νικόλαο Αστεριάδη, τους ζωγράφους Σαράντη Καραβούζη και Χρίστο Γαρουφαλή και τους γλύπτες Μιχάλη Κευγά και Διονύση Γερολυμάτο για τη διάθεση φωτογραφικού υλικού και εγχρώμων διαφανειών.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

2. Ανδριάντας του Σοφοκλέους. Μάρμαρο. Ρωμαϊκό αντίγραφο του 4ου αιώνα π.Χ. Μουσείο Βατικανού.

Δ. ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Κ. ΝΑΣΤΟΥΛΗΣ
Χ. Γ. ΡΩΜΑΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ε΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

ΤΕ. Θήβης ἄνακτες, ἤκομεν κοινὴν ὁδὸν
δύ’ ἐξ ἑνὸς βλέποντε· τοῖς τυφλοῖσι γὰρ
αὕτη κέλευθος ἐκ προηγητοῦ πέλει.
ΚΡ. Τί δ’ ἔστιν, ὦ γεραιὲ Τειρεσία, νέον;
ΤΕ. Ἐγὼ διδάξω, καὶ σὺ τῷ μάντει πιθοῦ.
ΚΡ. Οὔκουν πάρος γε σῆς ἀπεστάτουν φρενός.
ΤΕ. Τοιγὰρ δι’ ὀρθῆς τήνδ’ ναυκληρεῖς πόλιν.
ΚΡ. Ἔχω πεπονθὼς μαρτυρεῖν ὀνήσιμα.
ΤΕ. Φρόνει βεβὼς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης.
ΚΡ. Τί δ’ ἔστιν; ὡς ἐγὼ τὸ σὸν φρίσσω στόμα.
ΤΕ. Γνώσῃ, τέχνης σημεῖα τῆς ἐμῆς κλύων.

Εἰς γὰρ παλαιὸν θᾶκον ὀρνιθοσκόπον
ἵζων, ἵν’ ἦν μοι παντὸς οἰωνοῦ λιμήν,
ἀγνῶτ’ ἀκούω φθόγγον ὀρνίθων, κακῷ
κλάζοντας οἴστρῳ καὶ βεβαρβαρωμένῳ·
καὶ σπῶντας ἐν χηλαῖσιν ἀλλήλους φοναῖς
ἔγνων· πτερῶν γὰρ ῥοῖβδος οὐκ ἄσημος ἦν.
Εὐθὺς δὲ δείσας ἐμπύρων ἐγευόμην
βωμοῖσι παμφλέκτοισιν· ἐκ δὲ θυμάτων
Ἥφαιστος οὐκ ἔλαμπεν, ἀλλ’ ἐπὶ σποδῷ
μυδῶσα κηκὶς μηρίων ἐτήκετο
κἄτυφε κἀνέπτυε, καὶ μετάρσιοι
χολαὶ διεσπείροντο, καὶ καταρρυεῖς
μηροὶ καλυπτῆς ἐξέκειντο πιμελῆς.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

988 **ἤκομεν κοινὴν ὁδὸν = ήρθαμε μαζί**

δύ’ ἐξ ἑνὸς = δι’ ἑνὸς (όργανο) **βλέποντε** (δυϊκ. αρ.)
= με τα μάτια ενός βλέποντας και οι δυο μας

τυφλοῖσι (δοτ. προσ.) **= για τους τυφλούς**

αὕτη κέλευθος = αυτός ο δρόμος

ἐκ προηγητοῦ = με οδηγό

τοῖς τυφλοῖσι...πέλει = μ’ αυτόν τον τρόπο μπορούν να περπατούν οι τυφλοί, με τη βοήθεια οδηγού

πάρος (επίρρ. χρόνου) **= στο παρελθόν**

δι’ ὀρθῆς (ενν. **ὁδοῦ**) **= ορθά, σωστά**

13 / 114-115

ναυκληρῶ (<ναῦς+κλῆρος) = κυβερνώ

ἔχω μαρτυρεῖν = μπορώ να το διαβεβαιώσω

πεπονθὼς (αιτιολ. μτχ.) **ὀνήσιμα = επειδή έχω ωφεληθεί**

φρόνει βεβὼς (=βεβηκὼς) = μάθε ότι περπατάς

ἐπὶ ξυροῦ τύχης (παροιμ. έκφρ.) **στην κόψη του ξυραφιού**

ὡς (επιφών.) **φρίσσω = πόσο τρομάζω**

τὸ σὸν στόμα (=τὸν σὸν λόγον) = τα λόγια σου

γνώσῃ (μέλλ. του **γιγνώσκω**) **= θα μάθεις**

κλύω = ακούω

θᾶκος ὀρνιθοσκόπος = η έδρα του ορνιθοσκόπου, το οιωνοσκοπείο

1000 ἵζων (μτχ. του ρ. ἵζω) = καθισμένος

ἵνα (αναφ. επιρρ.) = όπου

ἀγνὼς,-ῶτος (<ἀ+γιγνώσκω) = άγνωστος, παράξενος

κλάζοντας (=κλαζόντων, σχ. κατά το νοούμενο) = που έκραζαν

οἶστρος = βοϊδόμυγα, (μεταφ.) μανία

βεβαρβαρωμένος (βαρβαρόω-ῶ) = δυσερμήνευτος, ακατανόητος

οἴστρῳ (δοτ. τρόπου) κακῷ καὶ βεβαρβαρωμένῳ = ασυνάρτητα και ακατανόητα

σπῶντας (κτγρμ. μτχ.) **ἀλλήλους** = ότι κατασπάραζαν το ένα το άλλο

ἐν χηλαῖσιν φοναῖς = με φονικά νύχια

ῥοῖβδος, ὁ = ο θόρυβος των πουλιών

οὐκ ἄσημος (σχ. λιτότητας) = πολύ σαφής

ἔμπυρα (ενν. **ἱερὰ**) = τα σφάγια της θυσίας μέσα στις φλόγες

γεύομαι = δοκιμάζω

πάμφλεκτος (<**πᾶν+φλέγομαι**) = ο φλεγόμενος γύρω-γύρω

βωμοῖσι παμφλέκτοισι = πάνω στους φλεγόμενους βωμούς

Ἥφαιστος (σχ. μετωνυμίας) = η φωτιά

σποδός, ἡ = η στάχτη

μυδῶσα (**μυδάω-ῶ** =διαλύομαι) αντί **μυδώντων μηρίων** = που έλιωνε από τους μηρούς

κηκὶς- ίδος (πρβλ. ρ. **κηκύω** = χύνομαι, αναβλύζω) = το λίπος

κἄτυφε =**καὶ ἔτυφε** (ρ. **τύφω**) = και κάπνιζε

κἀνέπτυε =**καὶ ἀνέπτυε** (ρ. **ἀναπτύω**) = και πέταγε προς τα πάνω

μετάρσιοι (επιρρ. κατηγ.) = στον αέρα ψηλά

1010 **καταρρυὴς** (<**κατὰ** + **ῥέω**) = αυτός που στάζει

καλυπτὸς = αυτός που καλύπτει

ἐξέκειτο (<ἐκ+κεῖμαι) = έμειναν απογυμνωμένα

πιμελή, ἡ = το πάχος

1012 Τοιαῦτα παιδὸς τοῦδ’ ἐμάνθανον πάρα
φθίνοντ’ ἀσήμων ὀργίων μαντεύματα·
ἐμοὶ γὰρ οὗτος ἡγεμών, ἄλλοις δ’ ἐγώ.
1015 Καὶ ταῦτα τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις·
βωμοὶ γὰρ ἡμῖν ἐσχάραι τε παντελεῖς
πλήρεις ὑπ’ οἰωνῶν τε καὶ κυνῶν βορᾶς
τοῦ δυσμόρου πεπτῶτος Οἰδίπου γόνου.
Κᾆτ’ οὐ δέχονται θυστάδας λιτὰς ἔτι
1020 θεοὶ παρ’ ἡμῶν οὐδὲ μηρίων φλόγα,
οὐδ’ ὄρνις εὐσήμους ἀπορροιβδεῖ βοάς,
ἀνδροφθόρου βεβρῶτες αἵματος λίπος.
Ταῦτ’ οὖν, τέκνον φρόνησον. Ἀνθρώποισι γὰρ
τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοὐξαμαρτάνειν·

ἐπεὶ δ’ ἁμάρτῃ, κεῖνος οὐκέτ’ ἔστ’ ἀνὴρ
ἄβουλος οὐδ’ ἄνολβος, ὅστις ἐς κακὸν
πεσὼν ἀκεῖται μηδ’ ἀκίνητος πέλῃ·
αὐθαδία τοι σκαιότητ’ ὀφλισκάνει.
Ἀλλ’ εἶκε τῷ θανόντι, μηδ’ ὀλωλότα
κέντει· τίς ἀλκὴ τὸν θανόντ’ ἐπικτανεῖν;
Εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ’
ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος φέρει.

φθίνοντα μαντεύματα ὀργίων (σχ. υπαλλαγής) = **μαντεύματα φθινόντων ὀργίων ἀσήμων** (προλ. κατηγ.) = ότι δεν πετύχαιναν οι μαντείες της θυσίας και δεν έδιναν σημάδι

καὶ ταῦτα (σύστ. αντικ.) **τῆς σῆς ἐκ φρενὸς νοσεῖ πόλις** = η συντακτ. σειρά : **καὶ ταύτην τὴν νόσον ἐκ τῆς σῆς φρενὸς νοσεῖ πόλις**= και αυτά από το δικό σου το κεφάλι η πόλη τα παθαίνει

παντελεῖς (κτγρμ. προσδ.) = όλες γενικά

δύσμορος = άτυχος

τοῦ πεπτῶτος (=τοῦ πεπτωκότος) = του σκοτωμένου

κᾆτα (=καὶ εἶτα) = και έπειτα, και για αυτό

θυστάδες λιταὶ = οι ικεσίες με θυσίες

1020 εὔσημος (αντίθ. του ἄσημος) = κατανοητός, ευδιάκριτος

ἀπορροιβδέω(-ῶ) βοὰς = βγάζω κραυγές

βεβρῶτες (βιβρώσκω)=βεβρωκότες (αιτιολ. μτχ.) = επειδή έχουν γευτεί

ἀνδροφθόρου(=ἀνδρὸς φθαρέντος) αἵματος = αίμα σκοτωμένου

τοὐξαμαρτάνειν(=τὸ ἐξαμαρτάνειν) = το να κάνει κανείς λάθος

ἄβουλος = ανόητος

ἄνολβος = δυστυχής

ἀκέομαι-οῦμαι = θεραπεύω

ἀκίνητος = αμετάπειστος

αὐθαδία (αντί αὐθάδεια) = ισχυρογνωμοσύνη

σκαιότητ’ ὀφλισκάνει = θεωρείται σκαιός, ανόητος

εἶκε τῷ θανόντι (αντικ.) = υποχώρησε στον νεκρό

1030 κεντέω-ῶ = πληγώνω, χτυπώ

ἀλκὴ = ένδειξη δύναμης

ἐπικτανεῖν (ἐπικτείνω) = να ξανασκοτώνεις

εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω (επιγραμματική έκφραση) = για το καλό σου σκέφτηκα, για το καλό σου και μιλώ

τὸ μανθάνειν εὖ λέγοντος (υποθ. μτχ.) = το να μαθαίνει κανείς από κάποιον που μιλάει σωστά

1033 ΚΡ. Ὦ πρέσβυ, πάντες ὥστε τοξόται σκοποῦ
τοξεύετ᾽ ἀνδρὸς τοῦδε, κοὐδὲ μαντικῆς
1035 ἄπρακτος ὑμῖν εἰμι, τῶν δ᾽ ὑπαὶ γένους
ἐξημπόλημαι κἀμπεφόρτισμαι πάλαι.
Κερδαίνετ᾽, ἐμπολᾶτε τἀπὸ Σάρδεων
ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν
χρυσόν· τάφῳ δ᾽ ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε,
1040 οὐδ᾽ ἢν θέλωσ᾽ οἱ Ζηνὸς αἰετοὶ βορὰν
φέρειν νιν ἁρπάζοντες ἐς Διὸς θρόνους,
οὐδ᾽ ὣς μίασμα τοῦτο μὴ τρέσας ἐγὼ
θάπτειν παρήσω κεῖνον· εὖ γὰρ οἶδ᾽ ὅτι
θεοὺς μιαίνειν οὔτις ἀνθρώπων σθένει.
1045 Πίπτουσι δ᾽, ὦ γεραιὲ Τειρεσία, βροτῶν

χοὶ πολλὰ δεινοὶ πτώματ’ αἴσχρ’, ὅταν λόγους
αἰσχροὺς καλῶς λέγωσι τοῦ κέρδους χάριν.
ΤΕ. Φεῦ·
ἦρ’ οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἆρα φράζεται.
ΚΡ. Τί χρῆμα; ποῖον τοῦτο πάγκοινον λέγεις;
1050 ΤΕ. Ὅσῳ κράτιστον κτημάτων εὐβουλία;
ΚΡ. Ὅσῳπερ, οἶμαι, μὴ φρονεῖν πλείστη βλάβη.
ΤΕ. Ταύτης σὺ μέντοι τῆς νόσου πλήρης ἔφυς.
ΚΡ. Οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς.
ΤΕ. Καὶ μὴν λέγεις, ψευδῆ με θεσπίζειν λέγων.
1055 ΚΡ. Τὸ μαντικὸν γὰρ πᾶν φιλάργυρον γένος.

πρέσβυς = γέροντας

ὥστε (=ὥσπερ) = όπως, σαν

πάντες…τοῦδε = η συντακτ. σειρά: πάντες τοξεύετε τοῦδε ἀνδρὸς ὥσπερ τοξόται σκοποῦ (ενν. τοξεύουσι)

κοὐδὲ…ὑμῖν εἰμι = και δεν είμαι αχτύπητος από σας τους μάντεις

ὑπαὶ = υπό

τῶν δ’ ὑπαὶ γένους = και από τη γενιά τους, τη συντεχνία τους

ἐξημπόλημαι (ρ. ἐξεμπολάομαι-ῶμαι) = έχω πουληθεί ως εμπόρευμα

κἀμπεφόρτισμαι= καὶ ἐμπεφόρτισμαι

(ἐμφορτίζομαι) = και έχω φορτωθεί ως εμπόρευμα

κερδαίνετ'(ε) = κερδίζετε

ἐμπολᾶτε (ἐμπολάω-ῶ) = εμπορευθείτε

τάφῳ (δοτ. τοπ.) δ' ἐκεῖνον οὐχὶ κρύψετε = εκείνον όμως δε θα θάψετε

1040 οὐδ' ἢν θέλωσι...θρόνους = η συντακτ. σειρά : οὐδ' ἢν θέλωσι οἱ αἰετοὶ Ζηνὸς φέρειν ἐς θρόνους Διὸς ἁρπάζοντες νιν βορὰν

ἤλεκτρον= μείγμα από χρυσό και άργυρο

μίασμα...κεῖνον = η συντακτ. σειρά : **μὴ παρήσω ἐγὼ θάπτειν κεῖνον τρέσας μίασμα τοῦτο** = θα φοβηθώ εγώ αυτό το μίασμα και θα επιτρέψω να θάψουν εκείνον

χοἰ πολλὰ (αιτ. ποσού) **δεινοὶ (=καὶ οἱ πάνυ δεινοὶ)** = και οι παμπόνηροι

πίπτουσι πτώματα αἰσχρ(ὰ) = πέφτουν πολύ άσχημα, ξεπέφτουν άσχημα

λόγους αἰσχροὺς = άσχημες σκέψεις

τοῦ κέρδους χάριν = για να κερδίσουν

ἆρ' οἶδεν, ἆρα φράζεται = άραγε ξέρει, άραγε αναλογίζεται

τί̓ χρῆμα = τι πράγμα

πάγκοινον = κοινό και συνηθισμένο

λέγεις = αντί ὃ λέγεις

1050 εὐβουλία = ορθή σκέψη, σύνεση

τῆς νόσου = δηλαδή της αφροσύνης

ἀντιλέγω κακῶς = κακολογώ (ανταποδίδοντας βρισιά)

καὶ μὴν λέγεις (ενν. κακῶς) = και όμως βρίζεις

θεσπίζω = προφητεύω

τὸ μαντικὸν γένος = οι μάντεις

ΤΕ. Τὸ δέ γε τυράννων αἰσχροκέρδειαν φιλεῖ.
ΚΡ. Ἆρ’ οἶσθα ταγοὺς ὄντας ἂν λέγῃς λέγων;
ΤΕ. Οἶδ’· ἐξ ἐμοῦ γὰρ τήνδ’ ἔχεις σώσας πόλιν.
ΚΡ. Σοφὸς σὺ μάντις, ἀλλὰ τἀδικεῖν φιλῶν.
ΤΕ. Ὄρσεις με τἀκίνητα διὰ φρενῶν φράσαι.
ΚΡ. Κίνει, μόνον δὲ μὴ ᾽πὶ κέρδεσιν λέγων.
ΤΕ. Οὕτω γὰρ ἤδη καὶ δοκῶ τὸ σὸν μέρος.
ΚΡ. Ὡς μὴ ᾽μπολήσων ἴσθι τὴν ἐμὴν φρένα.
ΤΕ. Ἀλλ’ εὖ γέ τοι κάτισθι μὴ πολλοὺς ἔτι
τρόχους ἁμιλλητῆρας ἡλίου τελῶν,
ἐν οἷσι τῶν σῶν αὐτὸς ἐκ σπλάγχνων ἕνα
νέκυν νεκρῶν ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔσῃ,
ἀνθ’ ὧν ἔχεις μὲν τῶν ἄνω βαλὼν κάτω,

ψυχήν τ᾽ ἀτίμως ἐν τάφῳ κατῴκισας,
ἔχεις δὲ τῶν κάτωθεν ἐνθάδ᾽ αὖ θεῶν
ἄμοιρον, ἀκτέριστον, ἀνόσιον νέκυν.
Ὧν οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε τοῖς ἄνω
θεοῖσιν, ἀλλ᾽ ἐκ σοῦ βιάζονται τάδε.
Τούτων σε λωβητῆρες ὑστεροφθόροι
λοχῶσιν Ἅιδου καὶ θεῶν Ἐρινύες,
ἐν τοῖσιν αὐτοῖς τοῖσδε ληφθῆναι κακοῖς.

τὸ δ’ ἐκ τυράννων (ενν. γένος) = οι τύραννοι

ἆρ’ οἶσθα...λέγων; = η συντακτ. σειρά : ἆρ’ οἶσθα λέγων ταγοὺς ὄντας ἃ ἄν λέγῃς = άραγε ξέρεις πώς όσα λες τα λες σε αρχηγούς

ἔχεις σώσας (=σέσωκας) = έχεις σώσει

1060 ὄρσεις (μέλλ. του ὄρνυμι) με = θα με αναγκάσεις

τἀκίνητα = τα άρρητα, τα κρυφά, τα μυστικά

διὰ φρενῶν = μες στην ψυχή μου

οὕτω (ενν. ἐπὶ κέρδεσιν) γὰρ ἤδη καὶ δοκῶ (ενν. λέξειν) τὸ σὸν μέρος = έτσι, πραγματικά νομίζω ότι θα μιλήσω όσον αφορά εσένα (δηλ. θα μιλήσω για δικό σου κέρδος, για δική σου ωφέλεια)

ὡς μὴ (ἐ)μπολήσων = ότι δε θα εξαγοράσεις

τὴν ἐμὴν φρένα = τη σκέψη μου, την απόφασή μου

μὴ τελῶν (κτγρμ. μτχ.) = ότι δε θα συμπληρώσεις, δε θα δεις

τρόχους ἁμιλλητῆρας ἡλίου= πολλά γυρίσματα του ήλιου (ημέρες)

ἐν οἷσι = εντός των οποίων, όπου

ἀμοιβὸν ἀντιδοὺς ἔσῃ = ως αντάλλαγμα θα έχεις δώσει σε ανταπόδοση

ἀνθ’ ὧν (=ἀντὶ τούτων ὅτι) = γιατί

ἔχεις μὲν (τινα) τῶν ἄνω βαλὼν κάτω = έχεις ρίξει στον τάφο ένα από τους ζωντανούς

ψυχὴ = ζωή, ζωντανός άνθρωπος

κατοικίζω = βάζω κάποιον να κατοικήσει

ἔχεις δέ (τινα) = ενώ κρατάς ένα

1070 τῶν κάτωθεν θεῶν (γεν. κτητ.) = που ανήκει στους θεούς του κάτω κόσμου

ἄμοιρος (ενν. τιμῶν) = στερημένος από νεκρικές τιμές

ἀκτέριστος = χωρίς κτερίσματα (νεκρικά δώρα)

ἀνόσιος = ανεξάγνιστος

ὧν (ουδ. γένους) = σε όλα αυτά (αναφέρεται στους στ. 1069-70)

οὔτε σοὶ μέτεστιν οὔτε… = ούτε συ έχεις δικαίωμα ούτε…

ἐκ σοῦ (ποιητ. αίτιο) = από σένα

βιάζονται τάδε = αυτά γίνονται αυθαίρετα

τούτων (γεν. της αιτίας) = γι’ αυτά

λωβητὴρ (<λωβῶμαι) = καταστροφέας, ολέθριος

ὑστεροφθόρος = αυτός που τιμωρεί μετά την πράξη

λοχάω-ῶ =ενεδρεύω, παραμονεύω

ληφθῆναι (απαρ. αποτελ.) = ώστε να τυλιχτείς, να εμπλακείς

Καὶ ταῦτ’ ἄθρησον εἰ κατηργυρωμένος
λέγω· φανεῖ γὰρ οὐ μακροῦ χρόνου τριβὴ,
ἀνδρῶν γυναικῶν σοῖς δόμοις κωκύματα.
”Εχθρᾳ δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις,
ὅσων σπαράγματ’ ἢ κύνες καθήγνισαν,
ἢ θῆρες, ἤ τις πτηνὸς οἰωνὸς, φέρων
ἀνόσιον ὀσμὴν ἑστιοῦχον ἐς πόλιν.
Τοιαῦτά σου, λυπεῖς γάρ, ὥστε τοξότης
ἀφῆκα θυμῷ καρδίας τοξεύματα
βέβαια, τῶν σὺ θάλπος οὐχ ὑπεκδραμῇ.
Ὦ παῖ, σὺ δ’ ἡμᾶς ἄπαγε πρὸς δόμους, ἵνα
τὸν θυμὸν οὗτος ἐς νεωτέρους ἀφῇ,
καὶ γνῷ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἡσυχαιτέραν

τὸν νοῦν τ᾽ ἀμείνω τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει.
ΧΟ. Ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκε δεινὰ θεσπίσας·
ἐπιστάμεσθα δ᾽, ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ
τήνδ᾽ ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα,
μή πώ ποτ᾽ αὐτὸν ψεῦδος ἐς πόλιν λακεῖν.
ΚΡ. Ἔγνωκα καὐτὸς καὶ ταράσσομαι φρένας·
τό τ᾽ εἰκαθεῖν γὰρ δεινόν, ἀντιστάντα δὲ
ἄτῃ πατάξαι θυμὸν ἐν δεινῷ πάρα.

ἀθρέω-ῶ = παρατηρώ

κατηργυρωμένος = πληρωμένος

τριβὴ = παρέλευση, διάστημα

1080 ἔχθρᾳ (=ἐχθρικῶς) = με εχθρικές διαθέσεις

σπαράγματα = σπαραγμένα μέλη

καθήγνισαν (σαρκαστικά) = εκπλήρωσαν το καθήκον

πτηνὸς οἰωνὸς = όρνιο

ἑστιοῦχος πόλις (=ἱεράς ἑστίας ἔχουσαν) = προγονική πόλη

ἀφῆκα = έριξα

θυμῷ = από θυμό

καρδίας τοξεύματα βέβαια = κατάκαρδα βέλη εύστοχα, αλάθευτα

οὐχ ὑπεκδραμῇ (ὑπεκθέω) = δε θα ξεφύγεις

τρέφειν = αντί ἔχειν

ἡσυχαιτέραν = πιο ήσυχη (συγκρατημένη)

τὸν νοῦν τῶν φρενῶν = τις σκέψεις

1090 ἀμείνω ἢ νῦν φέρει. = καλύτερο απ' ό,τι έχει τώρα

θεσπίζω = μαντεύω, προφητεύω

41 / 121-123

ἐξ ὅτου λευκὴν ἐγὼ τήνδ’ ἐκ μελαίνης ἀμφιβάλλομαι τρίχα = αφότου έγιναν άσπρα τα μαλλιά που σκεπάζουν το κεφάλι μου ενώ κάποτε ήταν μαύρα, δηλ. από τον καιρό που γέρασα

μή λακεῖν (αόρ. β΄ του λάσκω) = ότι δεν είπε

τό τ’ εἰκαθεῖν (αόρ. β΄ του εἴκω) = το να υποχωρήσω

πατάξαι θυμὸν ἄτῃ = να χτυπήσω την ψυχή μου με συμφορά

ἐν δεινῷ πάρα (=πάρεστιν) = υπάρχει κίνδυνος, φόβος

ΧΟ. Ἐλθὼν κόρην μὲν ἐκ κατώρυχος στέγης
ἄνες, κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ τάφον.
ΚΡ. Καὶ ταῦτ’ ἐπαινεῖς καὶ δοκεῖς παρεικαθεῖν;
ΧΟ. Ὅσον γ’, ἄναξ, τάχιστα· συντέμνουσι γὰρ
θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι.
ΚΡ. Οἴμοι· μόλις μέν, καρδίας δ’ ἐξίσταμαι
τὸ δρᾶν· ἀνάγκῃ δ’ οὐχὶ δυσμαχητέον.
ΧΟ. Δρᾶ νυν τάδ’ ἐλθὼν μηδ’ ἐπ’ ἄλλοισιν τρέπε.
ΚΡ. Ὧδ’ ὡς ἔχω στείχοιμ’ ἄν· ἴτ’ ἴτ’ ὀπάονες,
οἵ τ’ ὄντες οἵ τ’ ἀπόντες, ἀξίνας χεροῖν
ὁρμᾶσθ’ ἑλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον.

Ἐγὼ δ’, ἐπειδὴ δόξα τῇδ’ ἐπεστράφη,
αὐτός τ’ ἔδησα καὶ παρὼν ἐκλύσομαι·
δέδοικα γὰρ μὴ τοὺς καθεστῶτας νόμους
ἄριστον ᾖ σῴζοντα τὸν βίον τελεῖν.

1100 κατῶρυξ στέγη = στεγασμένο όρυγμα, υπόγειο δωμάτιο

ἄνες (ἀνίημι) = άφησε να βγει, άφησε ελεύθερη

προκείμενος = εκτεθειμένος, έκθετος (νεκρός)

ἐπαινῶ =επιδοκιμάζω, συμβουλεύω

συντέμνουσι (ενν. τὴν ὁδὸν) = συντομεύουν τον δρόμο, προφταίνουν

κακόφρονες = αντί : κακῶς φρονοῦντες = ξεροκέφαλοι

ποδώκεις = ταχύποδες, γοργοπόδαρες

μόλις καρδίας ἐξίσταμαι = με δυσκολία εγκαταλείπω την απόφασή μου

ἀνάγκῃ δ’ οὐχὶ δυσμαχητέον = αλλά δεν πρέπει να μάχεται κανείς με την ανάγκη

μηδ’ ἐπ’ ἄλλοισιν τρέπε = αντί : μηδ’ ἐπίτρεπε (=αφήνεις) ἄλλοισιν (ενν. δρᾶν)

στείχοιμ’ ἄν (το ἄν εκφράζει απόφαση) = πηγαίνω, θα πάω

ἴτ’ ἴτ’ ὀπάονες = εμπρός, εμπρός, ακόλουθοι

οἵ τ’ ὄντες οἵ τ’ ἀπόντες = παρόντες και απόντες (όλοι ανεξαιρέτως)

ἐπόψιος τόπος = τόπος ψηλός, ολοφάνερος

1110 δόξα ἐπεστράφη τῇδ᾽(ε), = η γνώμη έκλινε προς τα εδώ, άλλαξα την απόφασή μου

παρὼν ἐκλύσομαι = αυτοπροσώπως (δηλ. ο ίδιος) θα την ελευθερώσω

οἱ καθεστῶτες νόμοι (=ὅ,τι καί τῶν θεῶν νόμιμα) = οι νόμοι που ισχύουν από παλιά

τελῶ τὸν βίον = περνώ τη ζωή μου

στροφή α΄

Πολυώνυμε, Καδμείας ἄγαλμα νύμφας
καὶ Διὸς βαρυβρεμέτα
γένος, κλυτὰν ὃς ἀμφέπεις
Ἰταλίαν, μέδεις δὲ
παγκοίνοις, Ἐλευσινίας
Δηοῦς ἐν κόλποις, ὦ Βακχεῦ,
Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν
ναιετῶν παρ᾽ ὑγροῖς
Ἰσμηνοῦ ῥείθροις, ἀγρίου τ᾽
ἐπὶ σπορᾷ δράκοντος·

σὲ δ᾽ ὑπὲρ διλόφου πέτρας στέροψ ὄπωπε
λιγνύς, ἔνθα Κωρύκιαι
στείχουσι νύμφαι Βακχίδες,
1130 Κασταλίας τε νᾶμα.
Καί σε Νυσαίων ὀρέων
κισσήρεις ὄχθαι χλωρά τ᾽ ἀ-
κτὰ πολυστάφυλος πέμπει,
ἀμβρότων ἐπετᾶν
εὐαζόντων Θηβαΐας
1135 ἐπισκοποῦντ᾽ ἀγυιάς·

τὰν ἐκ πᾶσαι τιμᾷς
ὑπερτάταν πόλεων
ματρὶ σὺν κεραυνίᾳ·
καὶ νῦν, ὡς βιαίας ἔχεται
πάνδαμος πόλις ἐπὶ νόσου,
μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ Παρνασίαν
ὑπὲρ κλιτύν, ἢ στονόεντα πορθμόν.

Ἰὼ πῦρ πνειόντων
χοράγ᾽ ἄστρων, νυχίων
φθεγμάτων ἐπίσκοπε,

παῖ Διὸς γένεθλον, προφάνηθ᾽
ὦναξ, σαῖς ἅμα περιπόλοις
Θυίαισιν, αἵ σε μαινόμεναι πάννυχοι
χορεύουσι τὸν ταμίαν Ἴακχον.

1115 ΧΟ. Πολυσήμαντε, χαρά των ομματιών
της νύφης απ' τη Θήβα, σπορά του Δία
που βροντά κι αστράφτει· την ξακουστή
που σκέπεις Ιταλία· που βασιλεύεις
στους αγρούς της Ελευσίνας, στα πανηγύρια
1120 της Δηώς, Βάκχε,
που κατοικείς στη Θήβα, τη μάνα πόλη
των Βακχών, κοντά στο ρέμα του Ισμηνού,
εκεί κοντά που σπάρθηκαν
του Δράκου τ' άγρια δόντια.

Της δάδας ο λαμπρός καπνός
στο βράχο με τις δυο κορφές σ' αντίκρισε·
εκεί που σεργιανούν βακχεύοντας οι νύμφες οι Κωρύκιες·
εκεί που ρέει το νερό της Κασταλίας κρήνης.
Από της Νύσας τα βουνά μαζί σου κατηφόρισαν
οι λόφοι του κισσού, τα περιγιάλια τα χλωρά
με τα πολλά σταφύλια και πάνε συντροφιά σου,
όταν στης Θήβας τα σοκάκια τριγυρνάς
κι όταν τραγούδια θεϊκά

λαλούν οι γλεντοκόποι.

Απ’ όλες πιο πολύ
την αγαπάς την πόλη σου
και τη μητέρα σου την αστραποκαμένη.
Τώρα που ξαφνικός λοιμός μέσα στην πόλη
σέρνεται, ροβόλα τις πλαγιές του Παρνασσού
ή τα στενά περάσματα του πόντου που βουίζουν
κι έλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις.

Χορευταρά, στων αστεριών

το πυρωμένο χοροστάσι, και χαροκόπε

στα νυχτερινά παραμιλήματα,

βλαστάρι του Διός παιδί, πρόβαλε,

βασιλιά μου, με τις Θυιάδες τις συντρόφισσες,

που ξενυχτούν αλλοπαρμένες στο χορό

1154 για σένα, τον αφέντη τους, το Βάκχο.

(Μπαίνει ένας αγγελιαφόρος.)

ΠΕΜΠΤΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (988-1114)

Η είσοδος του Τειρεσία δεν προαναγγέλλεται. Ο μάντης έρχεται μόνος του, με δική του πρωτοβουλία. Μπαίνει από τη δεξιά πάροδο. Φορεί ιερατική στολή και κρατεί ραβδί. Ένα μικρό παιδί κατευθύνει τα βήματά του. Η επιβλητική του εμφάνιση, η αργή κίνησή του, η σιωπή του, μέχρι να φτάσει στο κέντρο της σκηνής, αφήνουν να πλανιέται μια αδιόρατη αίσθηση απειλής. Καταγγέλλει την τακτική του βασιλιά. Οργισμένος ο Κρέων στρέφεται και εναντίον του ερμηνευτή της θέλησης των θεών.

Α΄ Σκηνή : στ. 988-1090. Πρόσωπα : Κρέων-Τειρεσίας-Χορός

988 **Θήβης ἄνακτες · κατ' αυτόν τον τρόπο προσφωνεί τους γέροντες του χορού ο Τειρεσίας (πρβλ. και στ. 843, 940). Πώς προσφωνεί τους γέροντες ο Κρέων;**

988 - 990 **ἤκομεν...πέλει· στη συνέχεια θα αποδειχθεί ότι ο μάντης κατέχει την αλήθεια, την οποία δεν αντιλαμβάνεται ο Κρέων. Τα ζεύγη όραση-άγνοια, τυφλότητα-γνώση αποτελούν συνηθισμένο θεατρικό θέμα του Σοφοκλή. Γενικότερα η τυφλότητα ως θέμα ξεκινάει από τον Όμηρο και φθάνει μέχρι τον**

Σοφοκλή. Εντοπίζεται ακόμη στο ινδικό δράμα και στο αγγλικό ελισαβετιανό θέατρο (βασιλιάς Ληρ).

991 τί δ' ἔστιν...νέον; στο θέατρο του Σοφοκλή ο πραγματικά μοναδικά σοφός είναι ο μάντης Τειρεσίας. Η Αθηνά, σύμφωνα με τον μύθο, του στέρησε το φως, επειδή την είδε γυμνή. Του έδωσε όμως το χάρισμα της μαντείας. Του καθάρισε τ' αφτιά, για να καταλαβαίνει τη γλώσσα των πουλιών και του χάρισε ραβδί από αγριοκερασιά, για να περπατά χωρίς να βλέπει. Η απροσδόκητη παρουσία του Τειρεσία ταράζει και γεμίζει αγωνία τον Κρέοντα.

993 οὔκουν...φρενός · ο βασιλιάς εκφράζει την υποταγή του στον εκφραστή της θείας βούλησης.

995 **ἔχω πεπονθὼς…ὀνήσιμα**· εννοεί τη νίκη των Θηβαίων κατά των Αργείων, μετά τη θυσία του Μεγαρέα, γιου του Κρέοντα. Τη θυσία είχε συστήσει ο Τειρεσίας.

996 **φρόνει…τύχης** · ο Σοφοκλής επιστρατεύει το τέχνασμα της προειδοποίησης. Στην Οδύσσεια οι θεοί προειδοποιούν τον Αίγισθο, στον Προμηθέα Δεσμώτη ο Ερμής τις Ωκεανίδες κ.ά. Η προειδοποίηση απαλλάσσει τους θεούς από την ευθύνη για όσα συμβούν. Η ευθύνη μεταπίπτει στους ώμους των ανθρώπων. Έτσι υπάρχει μια εύλογη ερμηνεία της συμφοράς και αποκαλύπτεται ταυτόχρονα ένας βαθμός φιλανθρωπίας των θεών προς τους θνητούς.

997 **τί δ’ ἔστιν…στόμα** · **είναι φανερή η ταραχή του Κρέοντα. Βασιλιάς και θεατές περιμένουν με αγωνία τις εξηγήσεις του μάντη.**

998 **γνώσῃ…κλύων** · **αρχίζει η μακρά διήγηση του Τειρεσία.**

999 **θᾶκον…ὀρνιθοσκόπον** · **κατά τον αρχαίο σχολιαστή ὅρμος καὶ ἕδρα, ὅπου πάντα ὄρνεα προέρχονται. Το ορνιθοσκοπείο του Τειρεσία υπήρχε μέχρι τα χρόνια του περιηγητή Παυσανία (IX, 16,1).**

1001 - 1004 **ἀγνῶτ’ ἀκούω…ἄσημος ἦν** · **γεμάτη μυστηριακή φρίκη η διήγηση του Τειρεσία αποκαλύπτει τα φοβερά σημάδια της οιωνοσκοπίας.**

1005 - 1011 **εὐθὺς δὲ…πιμελῆς** · η πυρομαντεία βασίζεται στη μελέτη της καύσης των οστών των σφαγίων που θυσιάζονται και στο είδος του καπνού κατά τη διάρκεια της ζωοθυσίας. Τα σημάδια της θυσίας, που φανερώνει το παιδί στον Τειρεσία, είναι σαφή : οι θεοί αρνούνται τη θυσία.

1014 **ἐμοὶ γὰρ…ἄλλοις** · τον μάντη καθοδηγεί το παιδί και τον βασιλιά ο μάντης. Η τύχη του Κρέοντα στην ουσία αποκαλύπτεται από την καθοδήγηση του παιδιού. Το ειρωνικό αυτό συνταίριασμα αποτελεί δεινό πλήγμα στην αλαζονεία του Κρέοντα.

1015 **καὶ ταῦτα…πόλις** · ο Τειρεσίας δε διστάζει να καταγγείλει τον Κρέοντα. Εξαιτίας της ισχυρογνωμοσύνης του η πόλη υποφέρει.

1016 - 1022 **βωμοὶ γὰρ…λίπος** · οι βωμοί μολύνθηκαν από τις κατασπαραγμένες σάρκες του Πολυνείκη. Τα πουλιά αρνούνται προφητεία, γιατί έχουν γευθεί το αίμα του νεκρού. Η φρίκη συμπορεύεται με την ηθική διαμαρτυρία. Οι θεατές, παράλληλα με αυτά που ακούν, αναπλάθουν με τη φαντασία τους και όσα συμβαίνουν στον εξωσκηνικό χώρο.

1023 - 1027 **τοῦτ’ οὖν…πέλει** · ο Τειρεσίας δεν είναι οργισμένος με τον Κρέοντα. Τον συμβουλεύει με

πατρική στοργή· ο Κρέων πρέπει να σκεφθεί λογικά και να θάψει τον Πολυνείκη.

1028 - 1032 **αὐθαδία του…φέρει** · ο Τειρεσίας τελειώνει με γνωμικό. Ο λόγος του είναι σύμφωνος με το αξίωμα, το κύρος και το ήθος του.

1033 - 1036 **ὦ πρέσβυ…πάλαι** · η βίαιη αντίδραση του Κρέοντα εκφράζεται παραστατικά με την εικόνα του τοξότη. Η βιαιότητα αυτή εκτρέπει τον βασιλιά σε βαρύτατες ύβρεις για τον Τειρεσία.

1037 - 1039 **κερδαίνετ'…χρυσόν** · συνηθισμένη κατηγορία εναντίον των μάντεων (πρβλ. **Οιδ. Τύρ., 388-389**). Τονίζεται μάλιστα από τον Κρέοντα και το είδος της δωροδοκίας : ήλεκτρο από τον Τμώλο της

Μ. Ασίας και χρυσός από την Ινδία (πρβλ. Ηροδ. 3, 94).

1039 - 1044 τάφῳ δ'...σθένει · η δράση του επεισοδίου κορυφώνεται με την ὕβριν του Κρέοντα που αποδεικνύεται ανοιχτά «θεομάχος». Η αναφορά του Κρέοντα είναι λογικοφανής, αποτελεί όμως παράβαση του ηθικού νόμου που απαιτεί να θάπτονται οι νεκροί.

1045 - 1047 πίπτουσι...χάριν· με γνωμικό τελειώνει και ο Κρέων τον λόγο του, υποστηρίζοντας την αρχική του θέση. Γενικά η δράση του επεισοδίου ακολουθεί δύο άξονες. Στον πρώτο, τη μακρά περίοδο των αγαθών σχέσεων ανάμεσα στον βασιλιά και τον μάντη

διαδέχεται η οξεία σύγκρουση (πρβλ. **Οιδ. Τύρ.**, **Φοίνισσαι**). Στον δεύτερο άξονα λειτουργούν παράλληλα δύο σκηνικοί χρόνοι : αυτός που ενσωματώνει γεγονότα που φαίνονται (σύγκρουση Κρέοντα-Τειρεσία) και αυτός που υποβάλλει στη φαντασία των θεατών τα γεγονότα που δεν φαίνονται.

1048 - 1050 Με τη στιχομυθία που ακολουθεί παρακολουθούμε μια έντονη λογομαχία με γνωρίσματα την ειρωνεία, τον χλευασμό, τις έξυπνες επινοήσεις. Η δραματική ένταση κορυφώνεται. Στην αρχή ο Τειρεσίας μιλάει με πίκρα και αγανάκτηση για τα λόγια του Κρέοντα· ωστόσο δεν εκφράζεται άμεσα, αλλά σε τρίτο πρόσωπο και με γνωμικό για την αφροσύνη των ανθρώπων.

1052 **ταύτης… πλήρης ἔφυς** · στον χλευασμό και την πρόκληση του Κρέοντα ο μάντης επιτίθεται· χρησιμοποιώντας μεταφορά χαρακτηρίζει ευθέως τον Κρέοντα ως άμυαλο.

1053 **οὐ βούλομαι τὸν μάντιν ἀντειπεῖν κακῶς**· ισχυρισμός που δεν επιβεβαιώνεται, γιατί ο Κρέων και ψεύτη έμμεσα αποκάλεσε τον μάντη και για φιλοχρηματία θα τον κατηγορήσει (στ. **1055**).

1056 **τὸ δ’ ἐκ τυράννων… φιλεῖ** · πληρωμή με ακριβότερο νόμισμα. Στη φιλαργυρία των μάντεων αντιτάσσει ο Τειρεσίας την αισχροκέρδεια των τυράννων που αυθαιρετούν ή και αδικούν. Η

αισχροκέρδεια του Κρέοντα φαίνεται από τις αποφάσεις του που έχουν ισχύ νόμου.

1057 - 1058 **ἆρ' οἶσθα...πόλιν** · στην αμηχανία του ο Κρέων προβάλλει την εξουσία, αλλά ο μάντης του υπενθυμίζει ότι αυτός τον βοήθησε να σώσει την πόλη. Πρόκειται για την υπόδειξη του Τειρεσία στον Κρέοντα να θυσιάσει τον γιο του Μεγαρέα, για να σωθεί η Θήβα.

1060 - 1063 **ὅρσεις με...φρένα**· στη νέα πρόκληση του Κρέοντα ο Τειρεσίας απειλεί με αποκαλύψεις. Η σκηνή θυμίζει παρόμοιο διάλογο Τειρεσία - Οιδίποδα Τυράννου στην ομώνυμη τραγωδία (στ. **334-379**). Οι υποψίες του Κρέοντα για το κίνητρο του μάντη

συνιστούν τραγική πλάνη που φέρνει στους θεατές τὴν ἀπὸ τῆς τραγωδίας ἡδονήν.

1064 - 1071 ἀλλ᾽ εὖ γέ τοι κάτισθι…νέκυν · ο μονόλογος-προφητεία του Τειρεσία αποτελεί, κατά τον Bowra, το τέχνασμα της προειδοποίησης. Όπως και προηγουμένως (στ. 998-1032) με την προειδοποίηση οι θεοί απαλλάσσονται από κάθε ευθύνη. Ο Κρέων οφείλει να μέμφεται τον εαυτό του για την τιμωρία που θα υποστεί.

1065 τρόχους ἁμιλλητῆρας ἡλίου · τροχιές του ήλιου που η μια διαδέχεται την άλλη. Η ποιητική περίφραση είναι μεταφορική από τις αρματοδρομίες.

1066 - 1071 **ἕνα νέκυν…ἀνόσιον νέκυν** · **ο Κρέων θα χάσει τον Αίμονα, σαν αντάλλαγμα για την Αντιγόνη, που έθαψε ζωντανή, και τον Πολυνείκη, που άφησε άταφο και τον στέρησε από τις καθιερωμένες νεκρικές τιμές.**

1072 - 1076 **ὧν οὔτε σοί…κακοῖς** · **οι πράξεις του Κρέοντα συνιστούν ύβρη, γιατί ανέτρεψαν τη φυσική τάξη. Οι Ερινύες, που είναι βοηθοί της Δίκης, θα παγιδεύσουν τον Κρέοντα και οι θεοί τόσο του επάνω όσο και του κάτω κόσμου θα πάρουν εκδίκηση, γιατί ο Κρέων προσέβαλε τους ακατάλυτους νόμους τους.**

1077- 1083 **καὶ ταῦτ’ ἄθρησον…ἐς πόλιν** · **ο μάντης έμμεσα προφητεύει τις συμφορές που θα πλήξουν και την οικογένεια του Κρέοντα και τη Θήβα.**

1079 **ἀνδρῶν γυναικῶν κωκύματα** · **εννοεί την αυτοκτονία του Αίμονα και της Ευρυδίκης.**

1080 - 1083 **ἔχθρᾳ δὲ…ἐς πόλιν** · **υπονοούνται διαμάχες και συγκρούσεις. Τα άταφα πτώματα αποτελούν εστία μόλυνσης, φυσικής και ηθικής. Ο κανόνας είναι γενικός : το Άργος, που έχει άταφους τους νεκρούς του, αλλά και οι γειτονικές πόλεις, που κινδυνεύουν από τη μόλυνση, θα κινηθούν εναντίον της Θήβας.**

1084 - 1086 **τοιαῦτά σου…οὐχ ὑπεκδραμῇ** · ο Τειρεσίας με δηκτική διάθεση ειρωνεύεται τα λόγια του Κρέοντα (στ. **1033-1034**). Τα συναισθήματα εκδικητικότητας οφείλονται στην ψυχολογία του μάντη, που το κύρος του έχει αμφισβητήσει ο Κρέων.

1089 - 1090 **καὶ γνῷ τρέφειν… ἢ νῦν φέρει** · «Αυτά τα τελευταία λόγια του μάντη συνοψίζουν την προειδοποίησή του, την ανάγκη για υγιή σκέψη. Αν ο άνθρωπος δεν το βρει αυτό για χάρη του εαυτού του, οι θεοί θα τον εξαναγκάσουν να το κάμει παρά τη θέλησή του» (Bowra).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 **Ο Τειρεσίας αγωνίζεται να μεταβάλει τη στάση του Κρέοντα. Ποιες άλλες προσπάθειες είχαν προηγηθεί;**

2 **Ποιο είναι το ήθος του μάντη;**

3 **Ποια είναι η διάρθρωση της μαντείας (στ. 398-1032) του Τειρεσία.**

4 **Ποια απήχηση νομίζετε ότι είχε στους θεατές η μαντεία του Τειρεσία;**

5 **Πώς εξασφαλίζει ο ποιητής την παραστατικότητα της αφήγησης του μάντη (στ. 999-1022);**

6 **Ο Τειρεσίας συμβουλεύει τον Κρέοντα :**

α. να υποχωρήσει	☐
β. να παραμείνει σταθερός στις απόψεις του	☐
γ. να προβεί σε κάποια άλλη ενέργεια	☐

Να σημειώσετε με Χ τη σωστή απάντηση.

7 **Να περιγράψετε την αντίδραση του Κρέοντα στη μαντεία του Τειρεσία.**

8 **Τὸ μανθάνειν...φέρει (στ. 1031-1032): Να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο και να τον τρέψετε στα άλλα είδη.**

9 **Να εξηγήσετε τους χρόνους των ρημάτων, με τους οποίους περιγράφονται τα αποτελέσματα της μαντείας (στ. 998-1014).**

10 **ἄνολβος, ἄβουλος, ἀκίνητος : είναι σύνθετα ή απλά τα επίθετα; Χρησιμοποιούνται σήμερα;**

11 **Σημειώστε Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο, αν νομίζετε ότι το περιεχόμενο της πρότασης είναι σωστό ή λανθασμένο.**

α. φρόνησον (στ. 1023) : είναι προστακτική	**Σωστό** ☐ **Λάθος** ☐

β. τοὐξαμαρτάνειν (στ. 1024) : είναι έναρθρο απαρέμφατο	**Σωστό ☐** **Λάθος ☐**
γ. πρέσβυ (στ. 1033) : είναι ουσιαστικό	**Σωστό ☐** **Λάθος ☐**

δ. ἄπρακτος (στ. 1035) : είναι επίθετο	**Σωστό ☐** **Λάθος ☐**

12 **Ποια είναι η σημασία της προφητείας του Τειρεσία για την εξέλιξη του μύθου;**

13 **Σημειώστε με Χ τη σωστή απάντηση :**
Ο Κρέων, κατά τον Τειρεσία, παραβίασε τη φυσική και ηθική τάξη, διότι :

α. δεν επέτρεψε να ταφεί ο Πολυνείκης

77 / 190-191

β. έκλεισε ζωντανή σε τάφο την Αντιγόνη, χωρίς να την δικάσει

γ. συντρέχουν και οι δύο προηγούμενοι λόγοι

14 ἔχθρᾳ δὲ…ἐς πόλιν (στ. 1080-1083) : Σε ποιες πόλεις αναφέρεται ο μάντης και ποιο είναι το νόημα των λόγων του;

15.Να μεταφέρετε τους ρηματικούς και ονοματικούς τύπους στον άλλο αριθμό :
οἶσθα, ἴσθι, φανεῖ, βιάζονται, ἀφῇ, γνῷ, κύνες, κέρδεσιν, πλήρης.

16 **Να βρείτε στην προφητεία του Τειρεσία (στ. 998-1032) τους εμπρόθετους προσδιορισμούς και να τους χαρακτηρίσετε συντακτικώς.**

Β΄ Σκηνή : στ. 1091-1114. Πρόσωπα : Κρέων-Χορός.

Ενώ αποχωρεί ο μάντης από τη δεξιά πάροδο, ο Κρέων συνομιλεί με το χορό· η ταραχή του είναι φανερή. Ο χορός εγκαταλείπει τη μετριοπάθεια και με τόλμη συμβουλεύει τον αμήχανο βασιλιά.

1092 - 1093 **ἐξ ὅτου λευκὴν ἐκ μελαίνης τρίχα ἀμφιβάλλομαι** · δηλαδή από τα νιάτα μου ως τα γηρατειά μου.

1095 - 1097 **ἔγνωκα…ἐν δεινῷ πάρα** · οι προφητείες του Τειρεσία (στ. **998-1032**) οδηγούν τον Κρέοντα σε μεταστροφή· ωστόσο το δίλημμά του είναι δικαιολογημένο : ταλαντεύεται ανάμεσα στον φόβο της ντροπής και στον φόβο της συμφοράς. Ο Κρέων μεταπίπτει βαθμιαία σε τραγικό πρόσωπο.

1098 **εὐβουλίας δεῖ**· ο χορός συνιστά στον Κρέοντα ό,τι και ο Τειρεσίας, δηλαδή να σκεφτεί σωστά.

1100 - 1101 **ἐλθὼν κόρην…τάφον** · η συμβολή του

χορού είναι να ελευθερώσει την Αντιγόνη και να θάψει τον Πολυνείκη. Ο Κρέων όμως αντιστρέφει τη σειρά, πράγμα που θ' αποδειχθεί μοιραίο.

1105 - 1106 **οἵμοι…οὐχὶ δυσμαχητέον** · είναι χαρακτηριστική η κατάρρευση του εγωισμού του Κρέοντα· υποχρεώνεται από την ανάγκη να κάνει ο ίδιος ό,τι είχε απαγορεύσει να κάνουν οι άλλοι.

1110 **ἑλόντες εἰς ἐπόψιον τόπον** · ο Κρέων δείχνει τον τόπο που βρισκόταν άταφο το πτώμα του Πολυνείκη.

1111 - 1114 **ἐγὼ δ'…τὸν βίον τελεῖν** · με την ήττα του ο Κρέων αναγνωρίζει ότι οι **καθεστῶτες νόμοι**, τους οποίους πρέπει καθένας να τηρεί, είναι κάτι

διαφορετικό από τους **προκειμένους νόμους**, δηλ. τις εφήμερες διαταγές, που με τόσο πείσμα είχε προβάλει νωρίτερα ο ίδιος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 Πώς δικαιολογείται η απρόοπτη μεταμέλεια του Κρέοντα;

2 Ποιο είναι το δίλημμα του Κρέοντα και πώς διαγράφεται το ήθος του;

3 **Ποιος είναι ο ρόλος του χορού σ' αυτή τη σκηνή;**

4 **Πώς φαντάζεστε τη σκηνή αυτή από την άποψη της οπτικής της διάστασης (όψη-σκηνική δράση);**

5 Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις και τις φράσεις κατά σημασιολογικά ζεύγη :

α. ἄνες	1. άμυαλος
β. ἐπόψιος	2. λευτέρωσε
γ. κακόφρων	3. εμπρός ακόλουθοι
δ. ἴτ' ὀπάονες	4. φανερός

6 Να βρείτε στους στίχους **1100-1114** τις επιρρηματικές μετοχές και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικώς.

ΠΕΜΠΤΟ ΣΤΑΣΙΜΟ (1115-1153)

(υπόρχημα)

Το υπόρχημα είναι ένα χαρούμενο τραγούδι που συνοδεύεται με χορευτικές κινήσεις. Ο χορός σε δύο στροφικά συστήματα υψώνει χαρμόσυνο ύμνο προς τον Βάκχο και τον παρακαλεί να λυτρώσει τη Θήβα και να φέρει τη χαρά. Ο Σοφοκλής δημιουργεί με το χορικό ατμόσφαιρα τραγικής παρέκτασης, δηλαδή κατάσταση γεμάτη χαρά και ελπίδες για αίσια λύση του δράματος, πριν από τη φρίκη της καταστροφής που θ' ακολουθήσει.

Α΄ Σύστημα

στροφή α΄

1115 - 1122 Πολυώνυμε…ὦ Βακχεῦ (Πολυσήμαντε…Βάκχε)· ο Διόνυσος είχε πολλά ονόματα : Βάκχος,Ίακχος, Βρόμιος, Λυαίος, Ζαγρεύς, κ.ά

1115 Καδμείας νύμφας ἄγαλμα (χαρά των ομματιών της νύφης απ' τη Θήβα)· ευρύτατα ήταν τα όρια της επικράτειας του Βάκχου. Η Ιταλία, κυρίως η Μεγάλη Ελλάδα, ήταν ονομαστή για τ' αμπέλια της που κατά τη μυθολογία πρώτοι οι Σειληνοί, ακόλουθοι του Βάκχου, καλλιέργησαν σ' αυτά τα μέρη.

1122 - 1125 **Βακχᾶν ματρόπολιν Θήβαν (που κατοικείς στη Θήβα, τη μάνα πόλη των Βακχών)· οι Βάκχες ή Μαινάδες, που ακολουθούσαν τον Διόνυσο, είχαν έδρα τους τη γενέτειρα του Διονύσου, τη Θήβα.**

1124 **Ἰσμηνοῦ · θεοποιημένος ποταμός που πηγάζει από τον ομώνυμο λόφο, νότια της Θήβας, και χύνεται στην Υλίκη.**

1124 - 1125 **ἀγρίου…δράκοντος (εκεί κοντά…άγρια δόντια)· ο Κάδμος σκότωσε τον δράκοντα, που κατά διαταγή του Άρη φύλαγε τη θεϊκή πηγή, έσπειρε τα δόντια του και από αυτά φύτρωσαν ένοπλοι άντρες που σκοτώθηκαν μεταξύ τους· σώθηκαν μόνο πέντε, από τους οποίους κατάγονται**

οι Θηβαίοι.

αντιστροφή α′

1126 - 1130 σέ δ’ ὑπὲρ διλόφου…νᾶμα (της δάδας…Κασταλίας κρήνης)· οι Βακχίδες κατοικούσαν στο Κωρύκειον ἄντρον του Παρνασσού και χόρευαν οργιαστικούς χορούς μέσα στη νύχτα, κρατώντας αναμμένους δαυλούς.

1131 - 1136 καὶ σὲ Νυσαίων…ἀγυιὰς (από της Νύσας…γλεντοκόποι)· στις βακχικές πομπές της Θήβας πίστευαν ότι συμμετείχε και ο Διόνυσος με την ακολουθία του. Ο θεός κατέληγε στην πατρίδα του, τη Θήβα, ύστερα από πολλές περιπλανήσεις και αφού περνούσε πρώτα από την αμπελόφυτη Ευβοϊκή

Νύσσα. Είναι χαρακτηριστική στον ύμνο η έντονη προσωποποιία, καθώς ολόκληρη η φύση συμμετέχει στην εορτή.

Β′ Σύστημα

στροφή β′

1139 ματρὶ σὺν κεραυνίᾳ (και την μητέρα σου την αστραποκαμένη)· τη Σεμέλη αγάπησε ο Δίας. Όταν όμως ο πατέρας των θεών εμφανίστηκε μπροστά της με όλη του τη μεγαλοπρέπεια και λαμπρότητα, η Σεμέλη δεν άντεξε τη λάμψη της αστραπής και τον κρότο του κεραυνού και πέθανε από τον φόβο της.

1142 **μολεῖν καθαρσίῳ ποδὶ (έλα με το καλό ποδαρικό να μας γιατρέψεις)· την πόλη μολύνει ο νεκρός που ο Κρέων απαγόρευσε να θάψουν. Ύστερα όμως από τη μεταμέλεια του βασιλιά, ο Διόνυσος, στον οποίο απέδιδαν και καθαρτήριες ιδιότητες, καλείται να την εξαγνίσει.**

αντιστροφή β΄

1146 - 1152 **ἰὼ πῦρ πνειόντων…Ἴακχον (χορευταρά…το Βάκχο)· εντυπωσιακή εικόνα. Οι βακχικές τελετές γίνονταν βράδυ και όσοι έπαιρναν μέρος σ' αυτές πίστευαν ότι ο Διόνυσος έσερνε τον χορό, στον οποίο συμμετείχαν και τ' αστέρια, καθώς πάλλονταν στον ουρανό και χόρευαν.**

Η διαρκής αναφορά στον Διόνυσο, έχει σκοπό, εκτός των άλλων, και να προβάλει τη σύνδεση της τραγωδίας με τις Διονυσιακές εορτές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1 **Γιατί ο ποιητής παραθέτει τόσα μυθολογικά στοιχεία για τον Διόνυσο σ' αυτό το στάσιμο;**

2 **Ο χορός καλεί τον Διόνυσο να γίνει λυτρωτής της Θήβας. Ποιους τρόπους χρησιμοποιεί, για να πετύχει τον σκοπό του;**

3 **Ποιο είναι το κυρίαρχο συναίσθημα των ανδρών του χορού και πώς αυτό συνδέεται με την εξέλιξη του μύθου;**

4 **Ο ποιητής χρησιμοποιεί διάφορα εκφραστικά μέσα και σχήματα λόγου, για να πλέξει τον ύμνο του στον Διόνυσο. Ποιο απ' αυτά είναι το κυρίαρχο;**

α. η μεταφορά

β. η προσωποποίηση

γ. η παρομοίωση

δ. τα χαρακτηριστικά επίθετα

Να σημειώσετε τη σωστή απάντηση

5 **Ποιος είναι ο ρόλος του στάσιμου στην εξέλιξη του μύθου;**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 6ου ΤΟΜΟΥ

- **Ε΄ Επεισόδιο…… σελ. 11**
- **Ε΄ Στάσιμο…… σελ. 60**
- **Σχόλια Ε΄ Επεισοδίου……σελ. 68**
- **Σχόλια Ε΄ Στάσιμου……σελ. 102**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.